

mo še nadaljnje naraščanje obiska, kar bo prineslo dodatne zahteve po izboljšanju in dopolnitvi planinskih poti in postojank.

Na koncu moram še poudariti, da se ustreznost neke pokrajine za gornišтво lahko spremeni razmeroma

hitro. Tako se lahko spremeni raba tal. Z zaraščanjem z gozdovi se lahko zmanjša razglednost. Ustreznost se lahko spremeni tudi z dodatno infrastrukturno opremljenostjo. Take in podobne tendence lahko v bodoče pričakujemo tudi pri nas.

SOTESKANJE (KANJONING) NA OBMOČJU NARAVNIH ZNAMENITOSTI V TNP

GORSKI ŠPORT UNIČUJE GORSKO NARAVO

MARTIN ŠOLAR

V 57. številki Alpinističnih razgledov (str. 208, 209) je bil objavljen prispevek iz zbornika »Varnost v gorah — Šolanje za vodnika kanjona pri avstrijskem združenju gorskih in smučarskih vodnikov«, katerega avtor je **Klaus Hoi**, članek pa je prevedel **Pavle Šegula**. Zaradi vse večjega razvoja dejavnosti, ki ga soteskanje, kar naj bi bil slovenski izraz za kanjoning (tako slavisti in lektorji) doživlja tudi v Sloveniji, zaradi načina gibanja, ki je včasih podobno plezanju in se mnogokrat dogaja v gorskem svetu, zaradi komercialnih oblik te športno-rekreacijske rabe in zaradi naravovarstvene problematike, menim, da je mesto obravnave in predstavitve naravovarstvenih pogledov na urejanje soteskanja tudi v Alpinističnih razgledih in Planinskem vestniku.

Po naročilu Ministrstva za okolje Republike Slovenije, Uprave RS za varstvo narave, sva v letu 1996 s kolegi **Co Teo Lukan Klavžer** (oba sva kot strokovna sodelavca zaposlena v javnem zavodu Triglavski narodni park) izdelala strokovne podlage »Športno-rekreacijska raba nekaterih vodotokov v TNP (Koritnica, Predelica, Možnica, Mostnica)« s poudarkom na soteskanju. V nadaljevanju želim na kratko predstaviti pristop, ugotovitve in naše predloge.

VARSTVO NARAVE IN SOTESKANJE

Cela vrsta turistično-rekreacijskih dejavnosti je vezana na alpski, gorski svet. Občutljivost in ranljivost gorskega sveta ter močan razvoj športno-rekreacijskih aktivnosti nas peljeta do vprašanja: kje so meje med zavestnimi, odgovornimi dejanji človeške družbe in naravo? Nove vrste materialov in tehnologije ter socioekonomske spremembe so pripeljali v gorski svet tako imenovane alternativne dejavnosti: gorsko kolesarjenje, jadrarno padalstvo, rafting, kanjoning. Športno-rekreacijske dejavnosti delimo na klasične in nove, alternativne. Predvsem pri slednjih opazamo vse več brezobzirnosti do narave in drugih uporabnikov prostora (lokalno prebivalstvo, drugi obiskovalci...). Nove, alternativne dejavnosti omogočajo bolj neposreden stik z naravo, to pa je ob množičnosti grobo poseganje v doslej najbolj mirne in neobremenjene koticke gorā.

Vode so osnovni vir življenja. Svojo pot začenjajo v gorah. Alpski studenci, potoki in reke so neizmerna vrednost in bogata naravna dediščina. Vse več šport-

no-rekreacijskih dejavnosti je vezanih na vodotoke, organizirana in množična dejavnost pa že močno preobremenjuje vodne in priobalne ekosisteme. Na podlagi analiz v alpskih državah ocenjujemo, da se vsako leto najmanj pol milijona ljudi ukvarja s tako imenovanimi vodnimi športi na tekočih vodah; ribištvo pri tem ni všteto. Med »vodne športe« na vodotokih uvrščamo kajakaštvo (kajak in kanu), rafting (voznja z gumenjaki), soteskanje (kanjoning) in »hidrospeed«. Zaradi problematike soteskanja na nekaterih vodotokih na območju Triglavskega narodnega parka in nujno potrebne zakonske regulative te dejavnosti v nadaljevanju opisujemo soteskanje in obstoječo regulativo v nekaterih državah in posebej v zavarovanih območjih.

REGULATIVA V EVROPSKIH PARKIH

Soteskanje (v angleščini canyoning, v nemščini tudi Wildwasserwandern, kar je v neposrednem prevodu popotovanje po divjih vodotokih) pomeni športno-rekreacijsko dejavnost, pri kateri udeleženci hodijo, plezajo, se spuščajo po vrvi in ponekod plavajo po vodotokih, ki so za čolne zaradi svoje ozkosti in divjosti nedostopni. Opremo za soteskanje sestavljajo nepremočljiva neoprenska obleka, čelada in po potrebi plezalna oprema. Ljubitelji te dejavnosti iščejo vodotoke, ki za druge vodne športe niso primerni; njihov cilj je neokrnjena narava oziroma vodotoki z naravno dediščino (slapovi, korita, naravni mostovi, draslje...). Najugodnejši čas je od konca aprila do avgusta.

Vodni športi obremenjujejo okolje. Mislimo predvsem na take dejavnosti ob nizkem vodostaju, med drstenjem rib in gnezdenjem ptic ter na vstopna in izstopna mesta na geološko ali vegetacijsko občutljivih lokacijah. Vstopna in izstopna mesta, šotorenje in kurjenje ognja na prodiščih, hrupnost udeležencev in odlaganje odpadkov so dodatni negativni posegi v prostor. Soteskanje je še posebno moteč dejavnik, saj ljudje vdirajo v sicer mirna in nepristopna območja ter onesnažujejo vodotoke pri izviri. Poškodovane so rastlinske vrste na skalnatih rastiščih neposredno ob vodi, ki nastajajo zaradi stalne rabe (oprмки in stopi na istih mestih) in opremljanja (sidrišča, klini, svedrovci) za spuščanje ob vrvi.

Regulativa vodnih športov oziroma soteskanja je v alpskih državah različna. V Nemčiji so dejavnosti načeloma dovoljene, prepovedane in omejene pa na 321

območjih s pomembno naravno dediščino. V Narodnem parku Berchtesgaden je soteskanje zakonsko prepovedano. Francija je bila v preteklosti najbolj liberalna, saj so organizirano soteskanje pravzaprav izumili Francozi. Zaradi preobremenjenosti naravnega okolja z vodnimi športi pa imajo v zadnjem času velike težave. V narodnih parkih so že vpeljali omejitve. Kjer je soteskanje dovoljeno, so določena stalna vstopna in izstopna mesta, urejena so varovališča. Avstrija ureja vodne športe z deželnimi zakoni o varstvu narave.

Upoštevanje so strokovne podlage naravovarstvenih institucij. Mirne cone so izločene, športno rekreacijska raba ni dovoljena. V narodnem parku Hohe Tauern so športno-rekreacijske dejavnosti na vodotokih prepovedane.

KORITNICA, PREDELICA, MOŽNICA, MOSTNICA

Soteskanje je v Sloveniji vse bolj razširjeno. Posebna obremenitev je takšna organizirana in komercialna dejavnost. Vsa obstoječa in veljavna zakonodaja je za ureditev soteskanja in drugih vodnih športno-rekreacijskih dejavnosti premalo konkretna. Izdelava strokovnih podlag za športno rekreacijsko rabo na vodotokih je nujna podlaga za sprejetje potrebnih pravnih aktov za urejanje vodnih športov.

Že večkrat sem v drugih prispevkih zapisal, da se varstvo narave in rekreacija oziroma obisk ne izključujeta. Vedeti pa moramo, da ima na območjih zavarovane narave (rezervati, narodni parki, naravni spome-

niki ali znamenitosti, habitati ogroženih vrst) varstvo narave primarno vlogo. Rekreacija in obisk morata biti podrejena varstvu. Rekreacija v narodnih parkih se mora razvijati kot doživljanje in izobraževanje v naravi.

Pri izdelavi strokovnih podlag za športno-rekreacijsko rabo smo najprej naravovarstveno vrednotili omenjene štiri vodotoke. Gre za izjemno naravno dediščino, predvsem hidrološko in površinsko geomorfološko. Bogat je rastlinski in živalski svet, obrežna vegetacija je na vlažnih in skalnih rastiščih specifična, a zelo občutljiva. Naravna ohranjenost vodotokov je izredna, le na Koritnici lahko ugotavljamo spremembe zaradi urejanja vodotoka (utrditve brežin, pragovi, stabilizacijske pregrade). Posebej velja omeniti Možnico, ki na kratki poti (dobre tri kilometre) od izvira do izliva v Koritnico predstavlja pravi naravni biser. Možnica je v celotnem svojem toku en sam naravni spomenik: vrstijo se soteska, korita, draslje, slapovi in naravni mostovi. Omeniti velja tudi bohinjsko Mostnico. Območje toka ima velik naravovarstveni pomen, saj gre za edina korita v TNP v savskem porečju. Pri ugotavljanju drugih negativnih dejavnikov nismo pozabili na meritve kvalitete vode, tehnične ureditve in izkoriščanje vodotoka.

Na Koritnici, Predelici, Možnici in Mostnici smo evidentirali športno-rekreacijsko rabo, ki bi jo s skupnim imenovalcem lahko imenovali soteskanje, čeprav so med njimi razlike. Opravili smo pogovore z izvajalci kanjoninga. Pravzaprav gre za klasično soteskanje predvsem na Možnici in Mostnici. Ljudje — žabe v neopren-

Zlati metulj Trenta za TV film o Snežniku

Med 27. aprilom in 3. majem je bil v Trentu v Italiji 45. mednarodni festival gorniških filmov. Številni in zahtevni publiko so predstavili kar 96 filmov iz 17 držav, med njimi tudi tri iz Slovenije.

Žirija je odločila, da prav TV film o našem Snežniku najbolje predstavlja gorsko pokrajino, podobo njenega okolja in njeno kulturno izročilo. Filmu so dodelili prestižno prvo nagrado, »Zlatega metulja Trenta« za leto 1997.

Avtor filma, scenarist, pisec teksta in režiser **Igor Likar** je dal filmu naslov »Skrivnostna notranjost Bele gore« in je za tekmovanje v Trentu pripravil angleški prevod.

Ker gre za izreden uspeh in priznanje tako filmu kot lepotam Snežnika in njegove planinske okolice, se spomnimo, da je bil film posnet v letih 1993—1996 in sodi v niz filmov skupnega projekta slovenske televizije in Planinske zveze Slovenije pod naslovom Razgledi slovenskih vrhov. Snemanje filma o Snežniku so podprla tudi nekatera ilirskobistriška podjetja in jim gre zahvala, da smo dobili prvi in obenem tako uspešen film tega planinskega območja Slovenije.

Soustvajalci filma so bili še direktor fotografije **Ja-**

nez Kališnik, strokovni svetovalec **Jože Dobnik**, avtor glasbe **Aldo Kumar**, interpret besedila — gledališki igralec **Polde Bibič**, mojster zvoka **Andrej Knaflič**, montažerka **Andreja Bolka** in drugi.

Pri snemanju filma se je poleg ilirskobistriškega planinskega društva z **Jankom Muho** vključilo še jamarsko društvo, rafting klub in številni posamezniki. Pri PD Snežnik je akcijo zbiranja potrebnih sredstev uspešno vodil **Zorko Šajn**.

Žal se je tokrat slovenski televiziji primeril nerazumljiv spodrsrljaj. Film, ki je v tujini dobil najvišje možno priznanje v svoji kategoriji, sploh še ni bil predstavljen domači publiko na nacionalni televiziji. In tako je polna dvorana Bistričanov, ki je prisostvovala predstavitvi snežniške znamke in predpremiери filma, 21. januarja letos bila sploh edina slovenska publika, ki je film videla.

Očitno je silno navdušenje Bistričanov nad filmom nekako našlo pot tudi do src gledalcev in žirije v italijanskem Trentu, ki so filmu namenili najvišje priznanje.

Upajmo, da bo tolikšen uspeh filma o Snežniku vendarle pospešil njegovo predstavitev na slovenski televiziji. Predvsem planinska javnost nestrno čaka tudi na video kaseto tega filma, saj je zanimanje zanjo že sedaj zelo veliko, še posebej na Bistriškem.

Vojo Čeligoj

skih oblekah, s čeladami na glavi in reševalnimi jopiči plavajo, hodijo in plezajo po vodotokih. Na Možnici in Mostnici je dejavnost tudi najbolj skomercializirana, množična in tako v prostoru škodljiva. Soteskanje po Predelici je bolj podobno plezanju oziroma spuščanju po soteski; cilj je prehoditi območje vodotoka. Soteskanje po Predelici zahteva več tehničnega — alpinističnega znanja in zaradi tega praktično ne dopušča množičnosti. Na Koritnici pa se ljudje ukvarjajo s tako imenovanim »breznenjem«. Gre za enostavno spuščanje po vrvi z roba soteske na Kluzah v dno korit in plezanje nazaj ven.

REKREACIJA V NEOKRNJENI NARAVI

Ugotovili smo tudi dejanske negativne vplive, ki nastajajo zaradi soteskanja. Hrup, odpadki, motenje živalskega sveta, poškodbe obrežne vegetacije, povzročanje erozije na vstopnih in izstopnih mestih, uporaba zasebnih zemljišč, katerih lastniki dejavnosti ne dovolijo. Ob upoštevanju vseh pravnih predpisov in konvencij (Zakon o TNP, različni odloki, Alpska konvencija) ter

poročil oziroma mnenj drugih upravljalških institucij (Podjetje za urejanje hudournikov, Zavod za ribištvo, lovske družine) smo v TNP pripravili predlog Ministrstvu za okolje in prostor za ustrezne zakonske ukrepe za ureditev športno-rekreacijske rabe na vodotokih v Triglavskem narodnem parku.

Koritnica, Predelica, Možnica in Mostnica so pomembna naravna dediščina, ki je zavarovana z zakonom o TNP in drugimi pravnimi akti. Predvsem Predelica, Možnica in Mostnica so naravno zelo ohranjeni vodotoki. Rekreativna v zavarovanem območju narodnega parka mora biti podrejena varstvu narave. Evidentirane športno-rekreacijske dejavnosti so nemalokrat edini moteči dejavniki. Z naravovarstvenega stališča je soteskanje na zavarovanem območju, zlasti v osrednjem delu narodnega parka, nesprejemljivo. Po naravovarstvenem vrednotenju vodotoka, stanju naravnosti in dejanski rabi menimo, da so športno-rekreacijske dejavnosti na vodotokih v TNP možne le v posamičnih delih robnega območja, kjer je vodotok tudi sicer že spremenjen in so prisotni drugi vplivi.

POGOVOR Z EDINIM ŠE ŽIVEČIM ČLANOM ILEGALNEGA PLANINSKEGA KLUBA KRPELJ

PLANINSKI PORTRET EVGENA BOŽIČA

ŽARKO ROVŠČEK

Leta 1986 sem ob odkritju spominske plošče **Zorku Jelinciču** na Ilovici v Baški grapi poleg številnih znancev in prijateljev srečal tudi **Evgena Božiča**. Med prijateljskim pomenkom mi je na kratko orisal razmere v času italijanske zasedbe Primorske, ko je skupina zavednih primorskih narodnjakov skušala v ilegalnih razmerah ohraniti tisto, kar je spričo naraščajočega fašističnega nasilja od nekdanje Soške podružnice SPD še ostalo. Premalo sem takrat vedel o tem poglavju planinske zgodovine, pa me je — zvedavega — zamikalo vse skupaj bolj podrobno raziskati. V naslednjih letih sem Evgena velikokrat obiskal. Kot edini še živeči Krpljevec je postal nekakšen sprotni in neformalni recenzent vseh odkritih zgodovinskih dokumentov, ob izdaji jubilejnega zbornika Stoletje planinstva na Tolminskem pa je poglavje o Krplju tudi z velikim zadovoljstvom pregledal. »Kaj ga po številnih pogovorih lahko še vprašam novega?« mi je vrtalo po glavi. Po dokaj odmevni TV oddaji o Krplju iz serije Gore in ljudje me je namreč urednik Planinskega vestnika prijazno naprosil, naj »napišem intervju z Božičem«. Z novo nalogo v nahrbtniku sem se kot že velikokrat dotlej odpravil na obisk v Klavže, k Majncu po domače. Evgen je kot ponavadi sedel na toplem jutranjem soncu pred hišo. Od tam ima zaradi ožine Baške grape sicer omejen, a pomemben pregled nad okoliškimi hribi. Kamor ne seže pogled, mu pomagajo bogati spomini. Vse to mu na stara leta pričara nekakšno notranje zadovolj-

stvo. Ko sem mu malce v zadregi obrazložil svojo nalogo, sva kot že tolikokrat dotlej pričela pogovor.

PRVA SREČANJA Z GORAMI

— *Prosim, če se bralcem PV predstavite z nekaj podatki o svojem življenju.*

»Rodil sem se 19. 3. 1905 v družini s štirimi otroki, poleg mene so bili še brat in dve sestri. Če ne bi dva zelo majhna umrla, bi nas bilo šest otrok. Oče je imel gostilno in trgovino v Klavžah, ki jo je kasneje prevzel brat Vojko. Osnovno šolo sem obiskoval v bližnjem Podmelcu, kjer je poučeval oče Zorka Jelinciča, narodnostno izredno ozaveščen učitelj in gonilna sila prosvetnega življenja v vasi in okolici. Leta 1922 sem se vpisal v slovensko gimnazijo v Kranju. Jeseni leta 1924 sem moral šolanje prekiniti in tako kot večina tedanjih primorskih fantov odslužiti šestnajstmesečno obveznost v italijanski vojski. Po vrnitvi domov sem moral leta 1930 pobegniti čez Peči¹ v Jugoslavijo, ker mi je zaradi ilegalnega dela grozila aretacija in fašistični zapor. Najprej sem se zaposlil na Rakeku, kasneje pa sem se preselil v Beograd, kjer sem imel zastopstvo za različne inozemske firme. Že začetki študij ekonomije mi je leta 1940 preprečila vojna. Domov sem se vrnil leta 1945. Vsa leta po osvoboditvi sem delal v gozdarstvu (Postojna, Most na Soči) in se končno kot računovodja Soškega gozdnega gospodarstva v Tolminu tudi uklo-
kjal.«

¹ Tako pravijo domačini na primorski strani grebenu Črna prst — Gradica (Rodica), včasih pa se to ime uporablja tudi za njegovo nadaljevanje proti Tolminskemu Kuku — op. Ž. R.